

عصر آهن اوليه در پشتکوه لرستان

برونو اورلت

مترجمان:

دکتر کمال الدین نیکنامی

دکتر امیر... موجشی

تهران

۱۳۹۲

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

Overlaet, B.

سرشناسه: اوورلیت، بی.

عنوان و نام پدیدآور: عصر آهن اولیه در پشتکوه لرستان / برونو اورلت؛ مترجمان کمال‌الدین نیکنامی، امیر ساعدموچی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: بیست و هفت، ۸۹۲ ص: مصور (رنگی)، نقشه، جدول.

فروست: «سمت»؛ ۱۷۵۶. باستان‌شناسی؛ ۶۲.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۹۷۱-۶ ۲۴۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

The Early Iron Age in the Pusht-i Kuh Luristan, 2003.

یادداشت: عنوان اصلی:

داشت: کتابنامه: ص. ۶۴۲-۶۳۳.

موضوع: حفاریها (باستان‌شناسی) — ایران — لرستان

موضوع: آ، امگاها — ایران — لرستان

موضوع: د، نه‌ها — ایران — لرستان

شناسه افزودن: نیکنامی، کمال‌الدین، ۱۳۳۵-، مترجم.

شناسه افزودن: ساعدموچی، امیر، ۱۳۶۱-، مترجم.

شناسه افزودن: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ الف ۶ / DSR ۵۵

رده‌بندی دیویی: ۵۵/۵۰۰۴۳

شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۸-۱۴۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

The Early Iron Age in the Pusht-i Kuh Luristan; by Bruno Overlaet. Lovanii: Peeters, 2003.

عصر آهن اولیه در پشتکوه لرستان

نویسنده: برونو اورلت

مترجمان: دکتر کمال‌الدین نیکنامی (استاد دانشگاه تهران) — دکتر امیر ساعدموچی

(عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

طرح روی جلد از: محسن شیخ‌الاسلامی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۲

تعداد: ۵۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: افرنگ

قیمت: ۲۴۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۰۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدفهای مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و استاندارد با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنای و مسائل این علوم است. ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمان تخصصی این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس شد. اساتید و محققان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها را، که به اختصار «سمت» نامیده می شود، سر ب کرد.

بنابراین، هدف سازمان اینست که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسر و مطالعات و تحقیقات لازم پیرا دزد و در رشته های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند. دشواری چنین کاری بر دانشمندان و اساتید نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از چند سال و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاران و راهنمای دروغ نورزند و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در اصلاح کتابها و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته باستان شناسی در مقطع کارشناسی به عنوان متن کمک درسی باستان شناسی ایران در هزاره اول قبل از میلاد به ارزش ۲ واحد درسی ترجمه شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	سپاسگزاری
۲	مقدمه مترجمان
۶	مقدمه
۱۱	فصل اول: پژوهشهای هیئت باستان‌شناختی بلژیک در پشتکوه
۱۱	سازماندهی پژوهش میدانی
۱۵	چهارچوب گاه‌نگاری
۲۳	اکتشافات عصر آهن هیئت باستان‌شناسی بلژیک در ایران
۲۸	فصل دوم: پژوهش میدانی بین‌المللی دربارهٔ سرخ‌دهی لرستان
۳۴	ایلام
۳۷	چغاسیز
۳۹	کمرلان ۱
۴۰	تپه کرآباد الف
۴۵	تپه گوران
۵۱	تنگ حمام‌لان
۵۴	چشمه‌ماهی
۵۹	سرخ‌دم
۶۳	تپه باباجان
۷۰	تپه مویل‌بک (دُم‌آویزه‌اشمیت)
۷۳	خاتون‌بان الف و ب
۷۸	تپه گیان

فصل سوم: بحث گورستانهای مورد پژوهش هیئت باستان‌شناسی بلژیک در ایران

گورستانهای پشتکوه و ساختار گورها

مکان گورستانها و طرح آنها

ساختار گورها

ساختار گورهای کلان‌سنگی

تزیینات گورها

پیش‌سازهای گونه‌شناختی گورها

فصل چهارم: گورآوندی (اشیاء تدفینی) عصر آهن I-II پشتکوه

ظروف سفالی بدل‌چینی

گروه‌های فن‌شناسی (تفصیلی)

گروه‌های گونه‌شناختی

ظروف دسته‌دار و دهانه‌دار-پارچه‌ای و فایده‌ها

تنگها

ساغرها

کاسه‌ها

بشقابها (سینیها)

سایر گونه‌ها

بررسی کلی بدل‌چینی و سفال

اشیاء فلزی

چاقوها و خنجرهای آهنی و مفرغی

سرتیغ‌های تهمیخ‌دار (شاخ‌دار) مفرغی

سرپیکانهای مفرغی و آهنی

سنگ‌های چاقوتیزکن و دسته‌های چاقوتیزکن مفرغی

سرعلم‌های مفرغی و پایه‌ها

ضمیمه

لوله‌های مجوف (صافی) مفرغی

۳۱۹	ظروف مفرغی
۳۱۹	دستبندها و پابندهای (خلخالها) مفرغی و آهنی
۳۳۱	سوزنها و سنجاقهای مفرغی و آهنی
۳۴۳	حلقه های مفرغی و آهنی
۳۵۱	حلقه (گیره) های مو، حلقه های حلزونی مو و حلقه های گوش مفرغی و آهنی
۳۵۲	اشیاء گوناگون مفرغی و نقره ای
۳۵۹	بررسی کاس اشیاء فلزی
۳۶۳	فصل پنجم: یاقوت های گوناگون
۳۶۳	انگشترهای صدفی
۳۶۷	حلقه سنگی
۳۶۷	مهرها
۳۷۰	مهره ها
۳۸۷	ابزارهای سنگی
۳۹۱	فصل ششم: جمعیت: چند تذکر
۳۹۶	فصل هفتم: نتایج نهایی
۳۹۹	عصر آهن IA (حدود ۱۳۰۰ / ۱۲۵۰-۱۱۵۰ ق.م)
۴۰۱	عصر آهن IIA-IB (۱۱۵۰- حدود ۹۰۰ ق.م)
۴۰۲	عصر آهن IIB (حدود ۹۰۰-۸۰۰ / ۷۵۰ ق.م)
۴۰۳	زیردوره عصر آهن III (حدود ۸۰۰ / ۷۵۰-۶۵۰ ق.م)
۴۰۵	فصل هشتم: بررسی گورستانهای کاوش شده توسط هیئت باستان شناسی بلژیک در ایران
۴۰۵	مقدمه
۴۰۷	روند ب
۴۰۷	مقدمه
۴۱۰	گورستان و گورها
۴۱۲	گورآوندها

۴۲۱	چال اسد - دریک
۴۲۱	مقدمه
۴۲۳	گورستان و گورها
۴۲۴	گورآوندها
۴۲۶	تولکه نام - آوازه ب
۴۲۶	مقدمه
۴۲۷	گورستان و گورها
۴۳۱	گورآوندها
۴۳۴	پشت کبود
۴۳۴	مقدمه
۴۳۵	گورستان و گورها
۴۳۸	گورآوندها
۴۴۲	تپه کل ولی
۴۴۲	مقدمه
۴۴۷	گورستان و گورها
۴۵۲	گورآوندها
۴۶۴	چم جفل
۴۶۴	مقدمه
۴۶۵	گورستان و گورها
۴۶۸	گورآوندها
۴۷۱	کتل گل گل
۴۷۱	مقدمه
۴۷۶	گورستان و گورها
۴۸۰	گورآوندها

صفحه	عنوان
۵۳۳	دور و به
۵۳۳	مقدمه
۵۳۴	گورستان و گورها
۵۴۰	گورآوندها
۵۴۶	پای کل
۵۴۶	مقدمه
۵۴۸	گورستان و گورها
۵۵۲	گورآوندها
۵۶۵	بردبال
۵۶۵	مقدمه
۵۶۷	گورستان و گورها
۵۷۶	گورآوندها
۶۲۴	شورابه
۶۲۴	مقدمه
۶۲۵	گورستان و گورها
۶۲۸	گورآوندها
۶۳۳	منابع
۶۴۳	لوحهای سیاه و سفید
۸۶۰	لوحهای رنگی ۱ الی ۳۱ (I-XXXI)

فهرست تصاویر

صفحه

۹	عنوان
۱۸	نقشه لرستان. تصویر ۱
۲۲	حلقه‌های خاص ظروف عصر آهن تصویر ۲
۲۶	گاه‌نگاری پشتکوه تصویر ۳
۳۵	نقشه پشتکوه. موقعیت گورستانهای عصر آهن II-1. تصویر ۴
۳۶	گورستان منطقه B گور A و یک گور انفرادی غیرقابل تشخیص تصویر ۵
۳۷	پارچ متفون (ارتفاع ۱۵/۵ سانتی متر) از گور دسته‌جمعی شماره ۱۴ تصویر ۶
۳۹	نقشه چغاسبزر. جزئیات تزیینات تزیینات HV و HP تصویر ۷
۴۰	مجموعه‌ای از یافته‌های عصر آهن از چغاسبزر. ظروف انسانی شکل و گاونما تصویر ۸
۴۱	پارچهای مفرغ متأخر یافت شده از دشت چغاسبزر تصویر ۹
۴۲	کمتزلان ۱: سفالهای عصر آهن از مهری از جنس بدل چینی از ترانسه‌های K-N تصویر ۱۰
۴۳	نقشه توپوگرافی کمتزلان ۱ و نقشه مقاطع عرضی K تا N تصویر ۱۱
۴۴	نقشه توپوگرافی تپه کنزآباد الف با موقعیت ترانسه استین تصویر ۱۲
۴۶	تپه کنزآباد، گورآوندهای گورهای ۱، ۵ و ۶ تصویر ۱۳
	نقشه توپوگرافی تپه گوران با چاله کاوشهای زیرمجموعه و سه ترانسه کار شده به وسیله تصویر ۱۴
۴۸	هیئت دانمارکی: GI، GII و GIII
۵۰	سفالهای زیردوره‌های ۳ تا ۷ تپه گوران تصویر ۱۵
۵۲	گور ۴ تپه گوران تصویر ۱۶
۵۳	نقشه و مقطع تنگ حمام‌لان تصویر ۱۷
۵۶	بخش اشیاء مفرغی از تنگ حمام‌لان تصویر ۱۸
۵۷	تپه چشمه‌ماهی در دشت هلیلان تصویر ۱۹
۵۹	چشمه‌ماهی، اشیاء از «چاله ۱» تصویر ۲۰
۶۲	چشمه‌ماهی، اشیاء از «چاله ۲» تصویر ۲۱
	نقشه و مقطع معبد سرخ‌دم در لایه ۲c تصویر ۲۲

۶۴	بررسی یافته‌های سفال و بدل‌چینی از معبد سرخ‌دم	تصویر ۲۳
۶۵	مجموعه سنجاقها و سرسناجقهای استخوانی، سرعلمکهای مفرغی و مفرغهای چکش کاری‌شده از معبد سرخ‌دم، لایه‌های ۳ الف تا ۱	تصویر ۲۴
۶۶	نقشه تپه باباجان با تپه مرکزی و تپه شرقی	تصویر ۲۵
۶۷	نقشه عمارت بو دژ با تالار منقوش	تصویر ۲۶
۶۹	سفال منقوش باباجان III و سفال خاکستری	تصویر ۲۷
۷۰	تپه مویل‌بک: موقعیت تپه و نقشه	تصویر ۲۸
۷۲	تپه مویل‌بک: پیشکوه: گور ۱ استین	تصویر ۲۹
۷۴	تپه مویل‌بک: پیشکوه: گور ۲ استین	تصویر ۳۰
۷۶	تصویر ۳۱ الف گورهای خاتون‌بان الف و مجموعه‌ای از گورآوندها	تصویر ۳۱
۷۷	تصویر ۳۱ ب گورهای خاتون‌بان الف و مجموعه‌ای از گورآوندها	تصویر ۳۲
۷۹	خان‌بان: سرعلمک مفرغی با پایه از گور ۶ و سرتبر شاخ‌دار (ته میخ‌دار) از گور ۷	تصویر ۳۳
۸۰	طرح تپه گیان	تصویر ۳۴
۸۲	گاه‌نگاری بر اساس گاه‌شناسی مبتنی بر هنریکسون ۱۹۸۳-۱۹۸۴	تصویر ۳۵
۸۴	گروه گورهای عصر آهن I از ظروف تزئینی نقش‌دار	تصویر ۳۶
۸۵	چپ: نقشه ساختمان ۱ (سوله) ۱۲ (کاشیها و پایه درب)؛ راست: مجسمه استاتیت «monument en cloche»	تصویر ۳۷
۸۷	گورهای ۳، ۶ و ۵۲ «نوع لرستان»	تصویر ۳۸
۸۹	تپه گیان: عصر آهن III-II گورهای ۲، ۴، ۶ و ۲۳	تصویر ۳۹
۹۲	تبر و تیشه آهنی عصر آهن III از زالوآ	تصویر ۴۰
۹۲	اشیاء مفرغی تزئینی از زالوآب	تصویر ۴۱
۹۶	نقشه و مقطع یک گور عصر آهن III از چم‌زی‌مومه	تصویر ۴۲
۹۸	پوشش گورها: کامل (ک.ت.آ) و جزئی (ب.ب. ۷۰ و ک.ت.ب. ۱) با پوشش سنگی	تصویر ۴۳
۹۹	زمکای متروک فصلی که در تابستان ترک می‌گردد. فضای باز در زمستان با چادر پوشانده می‌شود	تصویر ۴۴
۱۰۱	ورودها در یکی از دیوارهای کوتاه گورها	تصویر ۴۵
۱۰۱	در ۵ و پ.ک. ۲ با ورودها در دیواره طولی، ب.ب. ۱۰ با یک ورودی باریک در دیوار کوتاه	تصویر ۴۶
۱۰۳	ساختارهای گوناگون دیوار در گورهای کلان‌سنگی عصر آهن I و II	تصویر ۴۷
۱۰۴	گورهای عصر آهن I و II دارای سنگ‌فرش	تصویر ۴۸
۱۰۸	بررسی گورهای عصر آهن بر اساس زیردوره‌های ساخت آنها	تصویر ۴۹
۱۱۵	ظروف منقوش کاوشهای هیئت بلژیکی در پشتکوه در عصر آهن II-I	

۱۲۰	بدل چینی عصر آهن I-II و ظروف سفالی لعاب دار. یا بدل چینی از پشتکوه	تصویر ۵۰
۱۲۱	ظروف بدل چینی از تل ایملیه، تل زبیدی و ماری	تصویر ۵۱
۱۲۱	دو تنگ سفالی لعاب دار از دروند ب	تصویر ۵۲
۱۲۳	یک پارچ اوایل عصر آهن و یک قوری	تصویر ۵۳
۱۲۴	منتخبی از تنگهای اوایل عصر آهن	تصویر ۵۴
۱۲۴	منتخبی از ساغره‌های عصر آهن I و II	تصویر ۵۵
۱۲۵	منتخبی از کاسه‌های عصر آهن	تصویر ۵۶
۱۲۶	مجموعه‌ای از بشقابها یا سینیهای عصر آهن	تصویر ۵۷
۱۲۷	ملاقه عصر آهنی با فنجان عمیق و دسته عمودی	تصویر ۵۸
۱۲۸	با سبای اوله ناودانی نیشگونی (چ.ج. ۲-۱)، لوله ناودانی الحاقی (ب.ب. ۶۸-۱) و لوله ناودانی پل دار (در. ۱۳-۲).	تصویر ۵۹
۱۲۹	مجموعه‌ای از پارچهای لوله ناودانی نیشگونی از عصر آهن I-II پشتکوه	تصویر ۶۰
۱۳۱	مجموعه‌ای از پارچهای لوله ناودانی افزوده از گورهای عصر آهن I-II پشتکوه	تصویر ۶۱
۱۳۲	پارچهای لوله ناودانی پل دار از گورهای عصر آهن III-II از پشتکوه	تصویر ۶۲
۱۳۳	شکلهای استثنای پارچهای پشتکوه	تصویر ۶۳
۱۳۴	قطعه ظرف، احتمالاً مشابیه پارچی با دسته زنبیلی، مشابه کت. آ. ۱۰-۵ از تصویر ۶۳	تصویر ۶۴
۱۳۵	بررسی قوریهای عصر آهن III از پشتکوه	تصویر ۶۵
۱۳۶	بررسی گونه‌های مختلف قوریهای عصر آهن I-II از پشتکوه	تصویر ۶۶
۱۳۷	گونه‌های اصلی قوریهای عصر آهن I-II با ناودانی باز پل دار و دسته عمودی	تصویر ۶۷
۱۳۹	بررسی لبه‌های قوریهای عصر آهن I-II	تصویر ۶۸
۱۴۰	بررسی دهانه‌های قوریهای عصر آهن I-II	تصویر ۶۹
۱۴۲	بررسی دسته‌های عمودی قوریهای عصر آهن I-II	تصویر ۷۰
۱۴۳	بررسی کف قوریهای عصر آهن I-II	تصویر ۷۱
۱۴۵	بررسی تزیینات قوریهای عصر آهن I-II	تصویر ۷۲
۱۵۲	مجموعه قوریهای دهانه باز از گورستانهای پشتکوه در بردبال و پای گل	تصویر ۷۳
۱۵۳	قوریهایی از پشتکوه در ترکیبی از دسته زنبیلی و لوله باز پل دار	تصویر ۷۴
۱۵۵	قوریهای پشتکوه با ناودانی نیمه باز پل دار	تصویر ۷۵
۱۵۶	قوریهای با دهانه لوله مانند از دروند ب و بردبال	تصویر ۷۶
۱۵۷	قوریهای با دهانه لوله مانند و دسته زنبیلی از کتل گل گل، پای گل و دروند ب	تصویر ۷۷
۱۵۸	بازسازی احتمالی لوله قوری کت. آ. ۱۰-۶	تصویر ۷۸
۱۶۰	شش گروه اصلی تنگهای بلند	تصویر ۷۹
۱۶۲	تنگهای بلند ساده از پشتکوه	تصویر ۸۰

۱۶۴	تنگهای بلند ساده از پشتکوه	تصویر ۸۱
۱۶۵	کوزه عصر آهن III، ب.ب. ۶۲-۱	تصویر ۸۲
۱۶۶	تنگهای عصر آهن با یک یا دو دستگیره ساده	تصویر ۸۳
۱۶۷	بررسی دستگیره‌های عمودی و دسته‌ها	تصویر ۸۴
۱۶۸	بررسی تنگهای با ۲ دسته یا دستگیره عمودی	تصویر ۸۵
۱۶۹	بررسی تنگهای با ۲ دستگیره عمودی	تصویر ۸۶
۱۷۹	بررسی تنگهای بلند با دستگیره افقی	تصویر ۸۷
۱۸۲	تنگهای پشتکوه با ۳ یا ۴ دسته یا دستگیره	تصویر ۸۸
۱۸۳	تنگهای کوتاه با دستگیره‌های سوراخ‌دار	تصویر ۸۹
۱۸۴	تنگهای کوتاه ساده عصر آهن III	تصویر ۹۰
۱۸۶	بررسی ساغرهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۹۱
۱۸۷	ب.ب. ۱۷۰-۱۶۲، ۴ و ساغر منقوش بدون منشأ از کاوشهای غیرمجاز	تصویر ۹۲
۱۸۹	ساغرهای یک دستبند از پشتکوه	تصویر ۹۳
۱۹۰	ساغرهای تزیینی با پایه فنجانه‌ای بلند کوچک	تصویر ۹۴
۱۹۳	بررسی ساغرهای زاینده‌دار آهن I و ساغرهای S شکل آهن I	تصویر ۹۵
۱۹۴	جزئیات ساغرهای آهن I و ساغرهای S شکل آهن I: پایه حلقوی کت. ۹۰-۳۰ و	تصویر ۹۶
	ترکهای داخل ب.ب. ۱-۱۶۲، ۲۲ کت. ۹۰-۲۸	
۱۹۴	سفال کاسی متأخر (قرن ۱۳-۱۲) و گورهای تل زبیدی و تل ایملیه	تصویر ۹۷
۱۹۵	ساغرهای زاینده‌دار آهن I و ساغرهای S شکل آهن I از پشتکوه	تصویر ۹۸
۲۰۲	هشت گروه اصلی کاسه‌ها	تصویر ۹۹
۲۰۳	بررسی کاسه‌های دهانه باز ساده	تصویر ۱۰۰
۲۰۶	بررسی کاسه‌های ساده دهانه تنگ	تصویر ۱۰۱
۲۱۰	بررسی کاسه‌های S شکل ساده	تصویر ۱۰۲
۲۱۶	کاسه‌های با دسته‌ها یا دستگیره‌های عمودی	تصویر ۱۰۳
۲۱۷	بررسی کاسه‌ها با دستگیره‌ها	تصویر ۱۰۴
۲۱۹	بررسی فنجانها	تصویر ۱۰۵
۲۱۹	بررسی تزیینات فنجانها	تصویر ۱۰۶
۲۲۰	بررسی دسته‌های مختلف روی فنجانها	تصویر ۱۰۷
۲۲۵	بررسی صندوقچه‌ها از پشتکوه	تصویر ۱۰۸
۲۲۶	دلو بدل چینی با لعاب سبز کت. ۳۰-۲۰	تصویر ۱۰۹
۲۲۷	چهار گروه اصلی بشقاب	تصویر ۱۱۰
۲۲۷	بشقابها: شکلهای باز و شکلهای تنگ	تصویر ۱۱۱

۲۳۰	تصویر ۱۱۲	بشقابها با یک دستگیره ساده: شکلهای باز و شکل تنگ
۲۳۱	تصویر ۱۱۳	بشقاب با ۲ دستگیره افقی (صندوقچه)
۲۳۲	تصویر ۱۱۴	سینیهای سه پایه و سینیهای پا پایه‌ای از پشتکوه
۲۳۵	تصویر ۱۱۵	ملاقه‌های پشت کبود، و قوری‌ای که یکی از آنها از داخل آن به دست آمده است
۲۳۵	تصویر ۱۱۶	قطعه زاویه دار ش. پ. ۱-۳۶
۲۳۹	تصویر ۱۱۷ و ۱۱۸	بررسی گاه‌نگارانه سفال
۲۴۷	تصویر ۱۱۹	خنجرهای مفرغی با قبضه‌های لبه دار از پشتکوه
۲۴۷	تصویر ۱۲۰	خنجرهای تل زبیدی و نیمرود
۲۴۸	تصویر ۱۲۱	مجموعه قبضه‌های گروه ۱آ
۲۴۹	تصویر ۱۲۲	مجموعه خنجرهای گروه ۱آ از پشتکوه
۲۵۳	تصویر ۱۲۳	سش‌های گروه خنجرهای لبه دار با زهوارهای لبه‌ای ۲آ از پشتکوه
۲۵۵	تصویر ۱۲۴	قبضه‌های خنجرهای لبه دار و دارای زهوارهای لبه‌ای ۲آ از کت. ۶آ-۱۹ و در. ۱۰-۵
۲۵۷	تصویر ۱۲۵	خنجرهای گروه ۲آ
۲۵۸	تصویر ۱۲۶	خنجرهای لبه دار با زهوار لبه از پشتکوه
۲۶۰	تصویر ۱۲۷	گونه‌های خنجرهای ۲
۲۶۱	تصویر ۱۲۸	خنجرهای آهنی و مفرغی شمشیرهای بدون منشأ
۲۶۲	تصویر ۱۲۹	تیغه‌های زبانه دار غ. ۱-۱
۲۶۲	تصویر ۱۳۰	قسمت برآمده مفرغی قبضه‌های رستن به تیغه‌های زبانه دار از معبد سرخ دم
۲۶۴	تصویر ۱۳۱	بررسی چاقوهای آهنی، خنجر و تیغه‌های گوناگون از گورهای عصر آهن I-II
۲۶۶	تصویر ۱۳۲	خنجر آهنی ت. ک. ۹-۴
۲۶۷	تصویر ۱۳۳	خنجرها و شمشیرهای گورهای عصر آهن I-II از پشتکوه
۲۶۹	تصویر ۱۳۴	سرتبرهای ته‌میخ دار و قطعات کشف شده در منطقه هیئت باستان‌شناسی بلژیک در ایران از پشتکوه
۲۷۴	تصویر ۱۳۵	سرتبرهای ته‌میخ دار: ۱-۶ کاوش شده، ۷-۹ بدون منشأ
۲۷۵	تصویر ۱۳۶	سرتبرهای معبد کیریریشا از چغازنبیل، نمونه چپ با سش‌های ناپیریشا
۲۷۶	تصویر ۱۳۷	عاجهای آشوری نیمرود
۲۸۱	تصویر ۱۳۸	کمانها و پیکانها روی آثار هنری
۲۸۳	تصویر ۱۳۹	سریکانه‌های مفرغی و آهنی از گورستانهای عصر آهن III (م.ری مومه (ج. م)، م. ۳)
۲۸۶	تصویر ۱۴۰	گل‌خنان مرده (گ. خ. م) و جوب گوهر (ج. گ)
۲۸۹	تصویر ۱۴۱	سریکانه‌های عصر آهن I-II از گروه ۱. ردیف پایین تر دارای ساقه مدورند
۲۹۰	تصویر ۱۴۲	سریکانه‌های مفرغی عصر آهن I-II از گروه ۲
		یک سریکان با کنده کاری منحصر به فرد از کتل گل گله

۲۹۱	دو سربیکان خاردار از کتل گل گل	تصویر ۱۴۳
۲۹۱	سربیکانهای گروه ۵ از دروند ب و چال اسد- دریک	تصویر ۱۴۴
۲۹۳	سربیکانهای گروه ۶ از کتل گل گل	تصویر ۱۴۵
۲۹۴	سنگ چاقوتیز کنها و دسته‌ها از کاوشهای هیئت بلژیکی از پشتکوه	تصویر ۱۴۶
۲۹۷	سنگ چاقوتیز کنهای تل زبیدی، سرخ دم و تپه سیلک ب	تصویر ۱۴۷
۲۹۹	دسته سنگ چاقوتیز کن مفرغی از معبد سرخ دم	تصویر ۱۴۸
۳۰۰	سنگ چاقوتیز کن و یک دسته سنگ چاقوتیز کن (۴) تقلیدی ایلامی از جنس خمیر	تصویر ۱۴۹
۳۰۱	سپیشه از چغازنبیل و یک سنگ چاقوتیز کن ایلامی با سروش سر شیر زرین از شوش خنجرها و سنگهای چاقوتیز کن روی کمر پادشاهان و الهه‌ها در مجسمه‌های آشوری	تصویر ۱۵۰
۳۰۱	سنگهای چاقوتیز کن از تپه سیلک ب، حسنلو و سه گردان	تصویر ۱۵۱
۳۰۲	چاقوتیز کن سنگی بزرگ با سرهای قوچ	تصویر ۱۵۲
۳۰۳	سر علمهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۵۳
۳۰۷	قطعات یک سر علم و (۴) از گور ۱۹ در بردبال	تصویر ۱۵۴
۳۰۹	سر علمهای مختلف از قرن I و II عصر آهن III و قطعاتی از پشتکوه (۱) سرکل رویاه، (۲) بردبال، (۳) تاتولبان، (۴) بان سرده، (۵) چم‌ژری مومه	تصویر ۱۵۵
۳۱۰	گور و گورآوندهای گور تاتولبان	تصویر ۱۵۶
۳۱۱	سر علمها و پایه‌ها از پشتکوه	تصویر ۱۵۷
۳۱۳	قطعه یک سر علم به دست آمده از برایون در موس	تصویر ۱۵۸
۳۱۷	اشیاء فلزی مفرغی ورقه‌ای از بردبال و کتل گل گل	تصویر ۱۵۹
۳۱۸	لوله مجوف ورقه‌ای مفرغی پشتکوه	تصویر ۱۶۰
۳۲۰	ظروف مفرغی گورهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۶۱
۳۲۱	دستبندهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۶۲
۳۲۷	پابندهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۶۳
۳۳۲	سر سنجاق دایره‌ای شکل از معبد سرخ دم	تصویر ۱۶۴
۳۳۳	سنجاقها و سوزنهای پشتکوه	تصویر ۱۶۵
۳۳۴	سنجاقهای قلاب دار از دورویه	تصویر ۱۶۶
۳۳۵	سنجاق قلاب دار از لوار، ارمنستان و بازسازی نحوه استفاده از سنجاقی به این سبک	تصویر ۱۶۷
۳۳۶	سنجاقهای با سر مهره دار از بردبال	تصویر ۱۶۸
۳۳۶	دو سنجاق با سرهای توتی شکل از شورابه	تصویر ۱۶۹
۳۳۹	سنجاقهای عصر آهن II-I با سرهای خشخاشی شکل	تصویر ۱۷۰
۳۳۹	سنجاقهایی با سر «اردک در حال شنا» از کتل گل گل	تصویر ۱۷۱

۳۴۱	سنجاقهای با سرهای اردک در حال شنا یا خوابیده. از سرخ دم	تصویر ۱۷۲
۳۴۱	ب.ب. ۱۳-۶۲: سنجاق آهنی اردکی شکل به دست آمده از نزدیک تدفین عصر آهن	تصویر ۱۷۳
۳۴۲	III گور ۶۲ بردبال	
۳۴۴	سوزنهای مفرغی پشتکوه	تصویر ۱۷۴
۳۴۶	سنجاقهای آهنی پشتکوه	تصویر ۱۷۵
۳۴۹	حلقه‌های مفرغی گورستانهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۷۶
۳۵۲	حلقه‌های آهنی گورستانهای عصر آهن II-I پشتکوه	تصویر ۱۷۷
	حلقه‌های مو، حلقه‌های حلزونی مو و حلقه‌های گئوش از گورستانهای عصر آهن	تصویر ۱۷۸
۳۵۵	II-I از پشتکوه	
۳۵۶	نقشه مفرغی ورقه‌ای از دروند ب	تصویر ۱۷۹
۳۵۷	موجهای مفرغی از کتل گل گل	تصویر ۱۸۰
۳۵۸	نقشه‌ای از کتل گل گل	تصویر ۱۸۱
۳۵۹	دکمه‌های مفرغی از پشتکوه	تصویر ۱۸۲
۳۶۱	قطعه ورقه‌ای مفرغی احتمالاً بخشی از سپر	تصویر ۱۸۳
۳۶۳	بررسی گاه‌نگار یافتنی فلزی	تصویر ۱۸۴
۳۶۷	حلقه‌های انگشتری مس از گورهای عصر آهن II-I در پشتکوه	تصویر ۱۸۵
۳۶۹	حلقه سنگی از دروند ب	تصویر ۱۸۶
	مهرهای استوانه‌ای، یک‌سایه و یک‌سایه و یک مهر سوسکی از گورهای عصر آهن	تصویر ۱۸۷
۳۷۳	II-I در پشتکوه	
	نمونه‌های صدفی: دندان (ب.ب. ۶۱)، مهره (ک.ت. ۱۳۲ و ک.ت. ۹۲)، صدف	تصویر ۱۸۸
	حلزون نرم تن شکم پای دریایی (ب.ب. ۶۱)، صدف با دامی شکل (د.ب. ۳)، صدف	
۳۷۷	مخروطی (پ.ک. ۶) و صدف ارغوانی (ب.ب. ۶۱)	
۳۷۹	مجموعه حلقه‌های مخروطی و مهره‌ها از گورهای عصر آهن II-I از پشتکوه	تصویر ۱۸۹
۳۸۱	مهره‌های سوراخ دار استخوانی از ب.ب. ۶۲	تصویر ۱۹۰
۳۸۱	مهره‌های خمیر شیشه و شیشه	تصویر ۱۹۱
۳۸۳	«مهره‌های» سفالی	تصویر ۱۹۲
۳۸۴	مجموعه بیشترین گونه‌های رایج مهره‌های سنگی	تصویر ۱۹۳
۳۸۸	مهره‌های سنگی	تصویر ۱۹۴
۳۸۹	نقشه موقعیت دروند ب	تصویر ۱۹۵
۳۹۰	روستای دروند ب در ۱۹۷۰	تصویر ۱۹۶
۳۹۱	عکس گورستان دروند ب در ۱۹۷۰	تصویر ۱۹۷

۴۱۵	بررسی یافته‌های دروند ب (به جز سفال)	تصویر ۱۹۸
۴۱۶	بررسی سفال دروند ب (مقیاس: ۱:۱۰)	تصویر ۱۹۹
۴۲۲	نقشه موقعیت چال اسد	تصویر ۲۰۰
۴۲۳	نقشه گورستان چال اسد	تصویر ۲۰۱
۴۲۸	نقشه موقعیت تولک‌نام	تصویر ۲۰۲
۴۳۳	بررسی گورآوندهای تولک‌نام	تصویر ۲۰۳
۴۳۵	نقشه ماهواره‌ای منطقه اطراف چوار و گل جار	تصویر ۲۰۴
۴۳۶	طرح گورستان پشت کبود	تصویر ۲۰۵
۴۳۹	گور ۱ پشت کبود با موقعیت بازسازی شده پیکان	تصویر ۲۰۶
۴۴۴	تصویر ماهواره‌ای منطقه جنوب ایلام، تپه کل‌ولی در حدود ۲ کیلومتری چشمه کبود	تصویر ۲۰۷
	طرح ورود	
۴۴۵	نقشه محوطه تپه کل‌ولی	تصویر ۲۰۸
۴۴۶	نقشه کاوش تپه کل‌ولی: سنگهای سرپوش در محل و سنگهای سرپوش برداشته شده	تصویر ۲۰۹
۴۵۴	نمای گورستان و گورها: سرپوشهای سنگی در محل	تصویر ۲۱۰
۴۵۵	گورهای با سنگهای سرپوش در محل و بدون سنگ سرپوش	تصویر ۲۱۱
۴۵۶	گورهای با سنگهای سرپوش در محل و بدون سرپوش سنگی	تصویر ۲۱۲
۴۵۷	یافته‌های فلزی از تپه کل‌ولی	تصویر ۲۱۳
۴۶۳	ظروف تپه کل‌ولی	تصویر ۲۱۴
۴۶۶	نقشه موقعیت چم چقل	تصویر ۲۱۵
۴۶۷	انجام کاوش در چم چقل	تصویر ۲۱۶
۴۶۷	طرح و موقعیت گورستان چم چقل	تصویر ۲۱۷
۴۷۲	نقشه موقعیت کتل گل گل	تصویر ۲۱۸
۴۷۵	کاوش گورهای منطقه آکتل گل گل (۱۹۷۲)	تصویر ۲۱۹
۴۷۶	نقشه محوطه کتل گل گل	تصویر ۲۲۰
۴۷۸	نقشه کاوش منطقه آکتل گل گل: گورهای با سرپوشهای سنگی در محل و بدون سرپوش سنگی	تصویر ۲۲۱
	سرپوش سنگی	
۴۸۱	منطقه آکتل گل گل: گورها با سرپوشهای سنگی در محل و گورهای کاوش شده	تصویر ۲۲۲
۵۳۲	کاوش گورهای منطقه ب کتل گل گل (۱۹۷۱)	تصویر ۲۲۳
۵۳۵	نقشه محوطه دورویه و کاوش آن	تصویر ۲۲۴
۵۳۶	یافته‌های سطحی دورویه: (۱) ظرف منقوش، (۲) سنجاق مفرغی، (۳) سنجاق حلقه‌دار مفرغی، (۴ و ۵) دستبندهای مفرغی، (۶) مهره‌ها	تصویر ۲۲۵

۵۳۶	الگوی توزیع سفال در دورویه	تصویر ۲۲۶
۵۴۷	نقشه با موقعیت پای کل	تصویر ۲۲۷
۵۴۹	نقشه محوطه پای کل	تصویر ۲۲۸
۵۶۶	گورستان (به سمت راست، نزدیک جاده) با چادرهای هیئت بلژیکی در طرف چپ آن. «بردبال» یا «صخره بزرگ» که این محوطه نام خود را از آن گرفته، در پایین پایگاه قابل مشاهده است	تصویر ۲۲۹
۵۶۹	نقشه محوطه بردبال	تصویر ۲۳۰
۵۷۱	نقشه کاوش گورستان بردبال: گورها با سنگهای سرپوش در محل و گورها پس از برداشتن سنگهای سرپوش بعد از کاوش	تصویر ۲۳۱
۵۸۰	از یافته‌های به دست آمده در بین گورها. محل دقیق کشف آنها نامشخص است. یک آویز مفرغی به شکل پرنده دوسر، (۲) بخشی از سر علمک مفرغی،	تصویر ۲۳۲
۵۸۹	سنگهای سرپوش آنها (۱۹۷۰): گورها با سنگهای سرپوش در محل (به جز گورهای ۴-۱، که سرپوش آنها در ۱۹۶۹ برداشته شده است) و گورها بعد از کاوش و برداشته شدن سنگهای سرپوش آنها	تصویر ۲۳۳
۵۹۰	گورستان بردبال (۱۹۷۰): گورها با سنگهای سرپوش در محل (به جز گورهای ۴-۱، که سرپوش آنها در ۱۹۶۹ برداشته شده است) و گورها بعد از کاوش و برداشته شدن سنگهای سرپوش آنها	تصویر ۲۳۴
۶۲۶	نقشه با موقعیت گورستان شورابه	تصویر ۲۳۵
۶۲۷	نقشه محوطه شورابه	تصویر ۲۳۶

فهرست لوح‌های سیاه و سفید

صفحه	عنوان
۶۴۴	لوح ۱ دروند ب، گورهای ۱ و ۲.
۶۴۵	لوح ۲ دروند ب، گور ۳.
۶۴۶	لوح ۳ دروند ب، گور ۳.
۶۴۷	لوح ۴ دروند ب، گورهای ۴ و ۶.
۶۴۸	لوح ۵ دروند ب، گور ۵.
۶۴۹	لوح ۶ دروند ب، گور ۶.
۶۵۰	لوح ۷ دروند ب، گور ۸.
۶۵۱	لوح ۸ دروند ب، گور ۹.
۶۵۲	لوح ۹ دروند ب، گور ۱۰.
۶۵۳	لوح ۱۰ دروند ب، گور ۱۱.
۶۵۴	لوح ۱۱ دروند ب، گور ۱۲.
۶۵۵	لوح ۱۲ دروند ب، گور ۱۳.
۶۵۶	لوح ۱۳ دروند ب، گور ۱۴.
۶۵۷	لوح ۱۴ چال اسد، گورهای ۱، ۲ و ۳.
۶۵۸	لوح ۱۵ تولکه نام، گورهای ۱ تا ۴.
۶۵۹	لوح ۱۶ تولکه نام، گورهای ۵ و ۶.
۶۶۰	لوح ۱۷ پشت کبود، گور ۱.
۶۶۱	لوح ۱۸ پشت کبود، گور ۳.
۶۶۲	لوح ۱۹ پشت کبود، گور ۳.
۶۶۳	لوح ۲۰ پشت کبود، گور ۴.
۶۶۴	لوح ۲۱ پشت کبود، گور ۵.
۶۶۵	لوح ۲۲ گور ۱ تپه کل ولی.
۶۶۶	لوح ۲۳ گور ۱ تپه کل ولی.
۶۶۷	لوح ۲۴ گور ۲ تپه کل ولی.

۶۶۸	گور ۲ تپه کل ولی.	لوح ۲۵
۶۶۹	گور ۳ تپه کل ولی.	لوح ۲۶
۶۷۰	گور ۳ تپه کل ولی.	لوح ۲۷
۶۷۱	گور ۴ تپه کل ولی.	لوح ۲۸
۶۷۲	گور ۴ تپه کل ولی.	لوح ۲۹
۶۷۳	گور ۵ تپه کل ولی.	لوح ۳۰
۶۷۴	گور ۷ تپه کل ولی.	لوح ۳۱
۶۷۵	گور ۸ تپه کل ولی.	لوح ۳۲
۶۷۶	گور ۹ تپه کل ولی.	لوح ۳۳
۶۷۷	گور ۹ تپه کل ولی.	لوح ۳۴
۶۷۸	گور ۱۰ تپه کل ولی.	لوح ۳۵
۶۷۹	گور ۱۰ تپه کل ولی.	لوح ۳۶
۶۸۰	گور ۱۰ تپه کل ولی.	لوح ۳۷
۶۸۱	گور ۱۵ تپه کل ولی.	لوح ۳۸
۶۸۲	گور ۱۶ و ۱۷ تپه کل ولی.	لوح ۳۹
۶۸۳	گور ۱۸ و ۱۹ تپه کل ولی.	لوح ۴۰
۶۸۴	گور ۲۶ تپه کل ولی.	لوح ۴۱
۶۸۵	گور ۲۶ تپه کل ولی.	لوح ۴۲
۶۸۶	گور ۱ چم چقل.	لوح ۴۳
۶۸۷	گور ۲ چم چقل.	لوح ۴۴
۶۸۸	گور ۲ چم چقل.	لوح ۴۵
۶۸۹	گور ۱۲ کتل گل گل.	لوح ۴۶
۶۹۰	گور ۱۲ کتل گل گل.	لوح ۴۷
۶۹۱	گور ۱۲ کتل گل گل.	لوح ۴۸
۶۹۲	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۴۹
۶۹۳	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۰
۶۹۴	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۱
۶۹۵	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۲
۶۹۶	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۳
۶۹۷	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۴
۶۹۸	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۵
۶۹۹	گور ۲۲ کتل گل گل.	لوح ۵۶

۷۰۰	گور ۳آ کتل گل گیل.	لوح ۵۷
۷۰۱	گور ۳آ کتل گل گیل.	لوح ۵۸
۷۰۲	گور ۳آ کتل گل گیل.	لوح ۵۹
۷۰۳	گور ۳آ کتل گل گیل.	لوح ۶۰
۷۰۴	گور ۴آ کتل گل گیل.	لوح ۶۱
۷۰۵	گور ۴آ کتل گل گیل.	لوح ۶۲
۷۰۶	گور ۴آ کتل گل گیل.	لوح ۶۳
۷۰۷	گور ۴آ کتل گل گیل.	لوح ۶۴
۷۰۸	گور ۵آ کتل گل گیل.	لوح ۶۵
۷۰۹	گور ۵آ کتل گل گیل.	لوح ۶۶
۷۱۰	گور ۵آ کتل گل گیل.	لوح ۶۷
۷۱۱	گور ۶آ کتل گل گیل.	لوح ۶۸
۷۱۲	گور ۶آ کتل گل گیل.	لوح ۶۹
۷۱۳	گور ۶آ کتل گل گیل.	لوح ۷۰
۷۱۴	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۱
۷۱۵	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۲
۷۱۶	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۳
۷۱۷	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۴
۷۱۸	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۵
۷۱۹	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۶
۷۲۰	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۷
۷۲۱	گور ۷آ کتل گل گیل.	لوح ۷۸
۷۲۲	گور ۸آ کتل گل گیل.	لوح ۷۹
۷۲۳	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۰
۷۲۴	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۱
۷۲۵	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۲
۷۲۶	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۳
۷۲۷	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۴
۷۲۸	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۵
۷۲۹	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۶
۷۳۰	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۷
۷۳۱	گور ۹آ کتل گل گیل.	لوح ۸۸

۷۳۲	گور ۹ آ کتل گل گل.	لوح ۸۹
۷۳۳	گور ۹ آ کتل گل گل.	لوح ۹۰
۷۳۴	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۱
۷۳۵	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۲
۷۳۶	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۳
۷۳۷	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۴
۷۳۸	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۵
۷۳۹	گور ۱۰ آ کتل گل گل.	لوح ۹۶
۷۴۰	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۹۷
۷۴۱	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۹۸
۷۴۲	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۹۹
۷۴۳	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۰
۷۴۴	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۱
۷۴۵	گور ۱۱ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۲
۷۴۶	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۳
۷۴۷	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۴
۷۴۸	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۵
۷۴۹	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۶
۷۵۰	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۷
۷۵۱	گور ۱۳ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۸
۷۵۲	گور ۱۴ آ کتل گل گل.	لوح ۱۰۹
۷۵۳	گور ۱۴ آ کتل گل گل.	لوح ۱۱۰
۷۵۴	گور ۱۴ آ کتل گل گل.	لوح ۱۱۱
۷۵۵	گور ۱۴ آ کتل گل گل.	لوح ۱۱۲
۷۵۶	گور ب ۱ کتل گل گل.	لوح ۱۱۳
۷۵۷	گور ب ۱ کتل گل گل.	لوح ۱۱۴
۷۵۸	گور ب ۱ کتل گل گل.	لوح ۱۱۵
۷۵۹	گور ب ۱ کتل گل گل.	لوح ۱۱۶
۷۶۰	گور ب ۲ کتل گل گل.	لوح ۱۱۷
۷۶۱	گور ب ۲ کتل گل گل.	لوح ۱۱۸
۷۶۲	گور ب ۲ کتل گل گل.	لوح ۱۱۹
۷۶۳	گور ب ۲ کتل گل گل.	لوح ۱۲۰

۷۶۴	گور ب ۳ کتل گل گل.	لوح ۱۲۱
۷۶۵	گور ب ۳ کتل گل گل.	لوح ۱۲۲
۷۶۶	گور ب ۳ کتل گل گل.	لوح ۱۲۳
۷۶۷	گور ب ۳ کتل گل گل.	لوح ۱۲۴
۷۶۸	گور ب ۳ و ب ۴ کتل گل گل.	لوح ۱۲۵
۷۶۹	گور ۱ و ۲ دورویه.	لوح ۱۲۶
۷۷۰	گور ۳ دورویه.	لوح ۱۲۷
۷۷۱	گور ۴ دورویه.	لوح ۱۲۸
۷۷۲	گور ۵ دورویه.	لوح ۱۲۹
۷۷۳	گور ۶ دورویه.	لوح ۱۳۰
۷۷۴	گور ۷ دورویه.	لوح ۱۳۱
۷۷۵	گور ۱۰ دورویه.	لوح ۱۳۲
۷۷۶	گور ۱۱ و ۱۳ دورویه.	لوح ۱۳۳
۷۷۷	گور ۱۳ دورویه.	لوح ۱۳۴
۷۷۸	گور ۱۵ دورویه.	لوح ۱۳۵
۷۷۹	گور ۱۶ و ۱۷ دورویه.	لوح ۱۳۶
۷۸۰	گور ۱۸ دورویه.	لوح ۱۳۷
۷۸۱	گور ۱۸ و ۱۹ دورویه.	لوح ۱۳۸
۷۸۲	گور ۱ پای کل.	لوح ۱۳۹
۷۸۳	گور ۲ پای کل.	لوح ۱۴۰
۷۸۴	گور ۳ پای کل.	لوح ۱۴۱
۷۸۵	گور ۳ پای کل.	لوح ۱۴۲
۷۸۶	گور ۴ پای کل.	لوح ۱۴۳
۷۸۷	گور ۴ پای کل.	لوح ۱۴۴
۷۸۸	گور ۵ پای کل.	لوح ۱۴۵
۷۸۹	گور ۵ پای کل.	لوح ۱۴۶
۷۹۰	گور ۶ پای کل.	لوح ۱۴۷
۷۹۱	گور ۷ پای کل.	لوح ۱۴۸
۷۹۲	گور ۸ پای کل.	لوح ۱۴۹
۷۹۳	گور ۸ پای کل.	لوح ۱۵۰
۷۹۴	گور ۹ پای کل.	لوح ۱۵۱
۷۹۵	گور ۹ پای کل.	لوح ۱۵۲

۷۹۶	گورهای ۱۰، ۱۱ و ۱۲ پای کل.	لوح ۱۵۳
۷۹۷	گور ۱۱ پای کل.	لوح ۱۵۴
۷۹۸	گور ۱ بردبال.	لوح ۱۵۵
۷۹۹	گور ۱ بردبال.	لوح ۱۵۶
۸۰۰	گور ۲ بردبال.	لوح ۱۵۷
۸۰۱	گور ۲ بردبال.	لوح ۱۵۸
۸۰۲	گور ۳ بردبال.	لوح ۱۵۹
۸۰۳	گور ۴ بردبال.	لوح ۱۶۰
۸۰۴	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۱
۸۰۵	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۲
۸۰۶	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۳
۸۰۷	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۴
۸۰۸	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۵
۸۰۹	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۶
۸۱۰	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۷
۸۱۱	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۸
۸۱۲	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۶۹
۸۱۳	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۷۰
۸۱۴	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۷۱
۸۱۵	گور ۱۰ بردبال.	لوح ۱۷۲
۸۱۶	گور ۱۱ بردبال.	لوح ۱۷۳
۸۱۷	گور ۱۱ بردبال.	لوح ۱۷۴
۸۱۸	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۷۵
۸۱۹	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۷۶
۸۲۰	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۷۷
۸۲۱	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۷۸
۸۲۲	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۷۹
۸۲۳	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۸۰
۸۲۴	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۸۱
۸۲۵	گور ۱۷ بردبال.	لوح ۱۸۲
۸۲۶	گور ۱۸ و ۲۵ بردبال.	لوح ۱۸۳
۸۲۷	گور ۱۹ بردبال.	لوح ۱۸۴

۸۲۸	لوح ۱۸۵	گور ۲۷ بردبال.
۸۲۹	لوح ۱۸۶	گور ۲۷ بردبال.
۸۳۰	لوح ۱۸۷	گور ۲۸ و ۲۹ بردبال.
۸۳۱	لوح ۱۸۸	گور ۲۹ بردبال.
۸۳۲	لوح ۱۸۹	گور ۴۲ بردبال.
۸۳۳	لوح ۱۹۰	گور ۴۲ بردبال.
۸۳۴	لوح ۱۹۱	گور ۵۲ بردبال.
۸۳۵	لوح ۱۹۲	گور ۵۳ بردبال.
۸۳۶	لوح ۱۹۳	گور ۵۸ بردبال.
۸۳۷	لوح ۱۹۴	گور ۶۱ بردبال.
۸۳۸	لوح ۱۹۵	گور ۶۱ بردبال.
۸۳۹	لوح ۱۹۶	گور ۶۲ بردبال.
۸۴۰	لوح ۱۹۷	گور ۶۲ بردبال.
۸۴۱	لوح ۱۹۸	گور ۶۲ بردبال.
۸۴۲	لوح ۱۹۹	گور ۶۴ بردبال.
۸۴۳	لوح ۲۰۰	گور ۶۴ بردبال.
۸۴۴	لوح ۲۰۱	گور ۶۶ بردبال.
۸۴۵	لوح ۲۰۲	گور ۶۶ بردبال.
۸۴۶	لوح ۲۰۳	گور ۶۷ بردبال.
۸۴۷	لوح ۲۰۴	گور ۶۷ بردبال.
۸۴۸	لوح ۲۰۵	گور ۶۸ بردبال.
۸۴۹	لوح ۲۰۶	گور ۶۸ بردبال.
۸۵۰	لوح ۲۰۷	گور ۶۸ بردبال.
۸۵۱	لوح ۲۰۸	گور ۶۸ بردبال.
۸۵۲	لوح ۲۰۹	گور ۷۰ بردبال.
۸۵۳	لوح ۲۱۰	گور ۷۰ بردبال.
۸۵۴	لوح ۲۱۱	گور ۱ شورابه.
۸۵۵	لوح ۲۱۲	گور ۱ شورابه.
۸۵۶	لوح ۲۱۳	گور ۱ شورابه.
۸۵۷	لوح ۲۱۴	گور ۱ شورابه.
۸۵۸	لوح ۲۱۵	گور ۱ شورابه.
۸۵۹	لوح ۲۱۶	گور ۱ شورابه.

فهرست لوح‌های رنگی

صفحه

۸۶۲

بالا: روستای دروند در قسمت جنوب غربی بخش ایوان.

عنوان

لوح I

۸۶۳

پایین: دشت چوار.

لوح II

۸۶۴

تماه‌های از دشت چوار با دید به سوی رشته کوه شارزول، مرز دشت ایوان.

لوح III

۸۶۵

پایین: دشت چوار در بخش چوار (۹۹۶۸).

لوح IV

۸۶۶

یک شهاب آسمانی: قسمت چپ در پایین دیده می‌شود.

لوح V

۸۶۷

تماه‌های از دره روخانه گر آب (بدر) به سوی زم‌زم، گودال محل برخورد شهاب آسمانی.

لوح VI

۸۶۸

بالا: کاوش‌های منطقه ب سس گل (۱۹۷۱).

لوح VII

۸۶۹

پایین: کاوش‌های منطقه آ کتل گل (۱۹۷۲).

لوح VIII

۸۷۰

گور ۹۲ در کتل گل با یافته‌هایی در محل سنگ سرپوش برداشته شده.

لوح IX

۸۷۱

سلاح و تجهیزات گور ۱۰۲ از کتل گل.

لوح X

۸۷۲

منتخبی از یافته‌های مفرغی و آهنی از گور ۱۰۲ از کتل گل.

لوح XI

۸۷۳

قوری‌هایی از دروند ب (دب. ۱۴-۳ و دب. ۲-۵).

لوح XII

۸۷۴

قوری (دب. ۸-۱) و ظروف ذخیره (دب. ۲-۳ و دب. ۸-۱) از کتل گل.

لوح XIII

۸۷۵

مجموعه سفال پشت کبود.

لوح XIV

۸۷۶

مجموعه سفال تپه کل ولی (ت.ک. ۱۲-۳، ت.ک. ۱۵-۵، ت.ک. ۱۰-۱).

لوح XV

۸۷۷

قوری به دست آمده از تپه کل ولی (ت.ک. ۲-۵).

لوح XVI

۸۷۸

بالا: پارچه‌های کتل گل آ. پایین: صندوقچه بدل چینی از کتل گل آ (ک.ت. ۴۹-۹۲).

لوح XVII

قوری‌های کتل گل آ (ک.ت. ۲۲-۸ و ک.ت. ۷۲-۵).

قوری‌های کتل گل آ (ک.ت. ۲۲-۳ و ک.ت. ۲۲-۱).

۸۷۹	ظرفهایی از کتل گل گل آ.	لوح XVIII
۸۸۰	ظرفهایی از کتل گل گل آ.	لوح XIX
۸۸۱	مجموعه‌ای از سفال و قوری از کتل گل گل ب (کت.ب.۴-۱).	لوح XX
۸۸۲	بالا: ساغرهایی از دهورویه. پایین: عکسهایی از پای کل (پ.ک.۸-۳ و پ.ک.۸-۴).	لوح XXI
۸۸۳	ساغر منقوش از پای کل (پ.ک.۹-۴).	لوح XXII
۸۸۴	قوریهایی از بردبال (ب.ب.۱۰-۱، ب.ب.۱۰-۳، ب.ب.۱-۱).	لوح XXIII
۸۸۵	سینی پایه‌بلند از بردبال (ب.ب.۱۰-۲۲).	لوح XXIV
۸۸۶	فالهایی از بردبال (بالا: ب.ب.۱-۶، ب.ب.۴-۲؛ پایین: ب.ب.۲-۲، ب.ب.۱-۲).	لوح XXV
۸۸۷	کاسه‌هایی از بردبال.	لوح XXVI
۸۸۸	قوری (ب.ب.۱-۱) و ساغرهایی از شورابه.	لوح XXVII
۸۸۹	پنج (ش.پ.۱-۲) و تعدادی ساغر (ش.پ.۱-۲۷، ش.پ.۱-۳۰، ش.پ.۱-۳۱) از شورابه.	لوح XXVIII
۸۹۰	زیورآلات از دهورویه (د.ب.۳-۱۸ و د.ب.۴-۳) و کتل گل گل (کت.آ.۶-۳۱).	لوح XXIX
۸۹۱	کت.آ.۸۵-۹۲، زیورآلات از کتل گل گل (کت.آ.۱۳-۴۲، کت.آ.۷۵-۵۵، کت.آ.۱۲-۲۶) و بردبال (ب.ب.۳-۶).	لوح XXX
۸۹۲	زیورآلات از پای کل (پ.ک.۱-۷) و بردبال (ب.ب.۵۲-۷، ب.ب.۶۸-۲۴) و ب.ب.۶۲-۱۹.	لوح XXXI

www.ketab.ir

سپاسگزاری

در ترجمه و چاپ این کتاب، دوستان و همکاران زیادی مترجمان را یاری نمودند: نخست، ماسخو راه‌مدیون سرکار خاتم دکتر هایده لاله، آقای دکتر محمدرحیم صراف و آقای اسماعیل بریوانی می‌دانیم. ایشان در ترجمه بعضی از پاراگرافهای کتاب، که به زبان فرانسه و آلمانی نگاشته شده، ما را یاری فرمودند. ما همچنین خود را مدیون همکاری صمیمانه مسئولان محترم انتشارات سمت (ریاست و معاونان محترم) به ویژه آقای دکتر محمدرضا سعیدی و جناب آقای هبیب‌الله، دبیر محترم گروه باستان‌شناسی سمت، می‌دانیم. جا دارد که از ویراستار محترم خانم فوریه بی‌آبی، از نه‌خوانی و کنترل فنی، خانم کبری بیون و طراحی، خانم معصومه السادات رسول‌زاد و دست‌اندرکاران تولید کتاب آن سازمان محترم نیز تشکر نماییم.

مقدمه مترجمان

از جمله شکایات موجود در پژوهشهای باستان‌شناسی ایران، کمبود گاه‌نگاری مطمئن ادوار پیش از تاریخ و در پی آن شناخت ناکافی از مواد فرهنگی دوره‌های مختلف مناطق گوناگون آن است. سرزمین ایران به دلیل گستردگی و جغرافیای متنوع خود، تأثیرات مستقیمی بر فرهنگ مردمان پیش از تاریخ گذاشته است و همین عامل باعث گوناگونی اشیاء و موادی است که از پژوهشهای باستان‌شناختی مناطق مختلف آن به دست می‌آیند. از این رو ممکن است اکتفای باستان‌شناسان به مواد فرهنگی منطقه‌ای خاص از ایران، برای سایر قسمتهای آن کارساز نباشد. جهت برطرف کردن این مشکل، شناخت مواد فرهنگی هر منطقه خاص، رده‌بندی، طبقه‌بندی و ارائه جدول گاه‌نگاری منطقه‌ای بسیار ضروری است و تا زمانی که مشکل حاضر مورد توجه قرار نگیرد، طرح‌های مباحث که معمولاً بر پایه قیاس و استنتاج از شباهتها و یا تمایزهای طبقات مواد فرهنگی است نیز بی‌نتیجه خواهد بود. اهمیت طبقه‌بندی مواد باستان‌شناختی که مبنای اصلی مطالعات و پژوهشهای باستان‌شناختی را تشکیل می‌دهد و به عبارتی زیربنای اساسی هر نوع ساختارهای گاه‌نگاری نیز بر آن استوار است، بدون هیچ توضیحی برای باستان‌شناسان آشکار است. باستان‌شناسان در یک فرایند روشمند و بسیار پرزحمت، یافته‌ها را شناسایی و سپس بر اساس قواعدی آنها را به طبقات مشخصی قرار می‌دهند. این کار علاوه بر اینکه مطالعات آنها را تسهیل می‌کند و باستان‌شناسان را به نتایج دلخواه رهنمون می‌گردد، مزایای دیگری نیز دارد که از آن جمله استفاده از پژوهشگران از اطلاعات نام‌برده است. این بحث و رابطه آن با ارزش داده‌های طبقه‌بندی شده، مهم‌ترین دلیل ترجمه کتاب حاضر است. کتاب عصر آهن پشتکوه، لرستان، گام بسیار مهمی در این راستاست و نویسندگان آن با توانایی فراوانی توانسته‌است هزاران قطعه از باارزش‌ترین آثار فرهنگی این مرزوبوم را در یک روند کاملاً علمی و طاقت‌فرسا، پس از شناسایی، مورد

طبقه‌بندی مطالعاتی قرار دهد و آن را در این کتاب به خوانندگان و علاقه‌مندان هدیه نماید. این کتاب با دقت به تاریخ‌گذاری اشیاء به دست آمده از گورستانهای ناحیه کوه‌دشت پرداخته و بر اساس اشیاء کاوش شده، اسناد، کتاب و عکس گورستانهایی که پیش‌تر در ایران کاوش شده بودند، نگاشته شده است.

هیئت باستان‌شناسی بلژیک در ایران به سرپرستی واندنبرگ، کاوشهای متعددی را در گورستانهای زاگرس در سالهای ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۹ به انجام رساند. کاوش ۱۱ گورستان متعلق به عصر آهن II (۱۲۵۰/۱۳۰۰ تا ۷۵۰/۸۰۰ ق.م) فقط بخشی از این پژوهشهاست. یافته‌های ارزشمندی که بیشتر در منطقه پشتکوه و نواحی اطراف آن توسط واندنبرگ کاوش شده‌اند، در گزارشهای متعددی به چاپ رسیده‌اند، اما کتابهایی که جمع‌بندی داده‌های به دست آمده را به صورت جامع و منظم به خوبی به انجام رسانده است. علاوه بر این، انتشار معدودند و کتاب حاضرین وظیفه را به خوبی به انجام رسانده است. نتایج به دست آمده توسط واندنبرگ، زبان فرانسوی نیز تا حدود زیادی استفاده از آنها را برای بیشتر پژوهشگران ایرانی با مشکل مواجه کرد. کتاب عصر آهن پشتکوه، لرستان به طور تخصصی به بخشی از عصر آهن متعلق به محاسن از زاگرس پرداخته و از مزایای آن، دسترسی به داده‌های کاوش شده در دانشگاه‌گان، موزه سلطنتی تاریخ و هنر بروکسل و موزه ملی ایران به راهنمایی دکتر ارنی هرینک که خود از اعضای تیم واندنبرگ بوده است، می‌باشد. نویسنده در این کتاب، کوچک‌ترین اشیاء به دست آمده را نیز بدون شناسایی و تحلیل رها نکرده است و در شناخت مواد در یک چهارچوب گوناگون سعی نموده که فقط به یک ماده فرهنگی اکتفا نکند و از مواد فرهنگی همسان و نیز از سایر اشیاء برای تکمیل دانش خود در شناخت آن استفاده نماید.

در سالهای اخیر کاوشها و مطالعات باارزشی توسط خود ایرانیان در جنبه‌های گوناگون عصر آهن ایران انجام گرفته و یا در حال انجام است. نتیجه بعضی از آنها منتشر شده که توانایی محققان ایرانی را در هدایت کاوشها و انجام پژوهشهای پیچیده به اثبات می‌رساند. با این وجود دانش کتاب حاضر را در تکمیل اطلاعات رو به افزایش محققان ایرانی نمی‌توان نادیده گرفت، زیرا از یک طرف اطلاعات ذی‌قیمتی را از مفرغهای لرستان، که زمانی مهم‌ترین مدارک باستان‌شناسی ایران محسوب می‌شدند، در اختیار می‌گذارد و از طرف دیگر ساختار،

نظم پژوهشی و رویکردهای استنتاجی مؤلف کتاب، ممکن است راهبردهایی را برای محققان جوان ایران به بار آورد. خوانندگان با هر هدفی که به این کتاب مراجعه نمایند، قطعاً بسیار بیشتر از آنچه در اینجا گفته شد، به دست خواهند آورد.

در این کتاب، آثار باستان‌شناختی بی‌شماری مورد بحث واقع شده و از واژگان بی‌شماری نیز استفاده شده است. ما مجبور بودیم برای همه آنها معادل‌های صحیح و رایج انتخاب نماییم. این کار گاهی با مشکلاتی نیز همراه بود، زیرا کتاب در ابتدا به زیبایی انگلیسی نگاشته نشده بود و به نظر می‌رسید در ترجمه آن به انگلیسی از واژگان نسبتاً غربی استفاده کرده‌اند. نوع دیگر مشکلات ترجمه این کتاب، به معادل‌یابی واژگانی مربوط است که پیش از آنها، قبلاً در فارسی معادل‌سازیهایی صورت گرفته است. ما به ناچار از بعضی معادل‌های پیشین فارسی به همان صورت و به رغم اندک تفاوتی استفاده کردیم و گاهی نیز برای یک کلمه، ادل دقیق‌تر انتخاب کرده باشیم، آن را نیز در داخل پرانتز آوردیم. به عنوان مثال معادل واژه *cist tomb*، گورهای جعبه‌ای (صندوقی) است و منظور از آن گورهای سنگی مستطیل‌شکل است که کاملاً به شکل یک جعبه منظم چهار گوش و از ورقه‌های سنگی به شکل عمودی ساخته شده‌اند. این نوع گورها نیز گورهای کلان‌سنگی از آنجایی که اندازه سنگها نسبتاً بزرگ و حجیم‌اند، این نوع گورها به عنوان کلان‌سنگی، با آن لقب یافته‌اند. گرچه ممکن است در اطلس این نوع گورها به عنوان کلان‌سنگی، با آن دسته از گورهای کلان‌سنگی اورارتویی و یک گور در کلان‌سنگی گورکانیان نواحی شمال غرب ایران و ناحیه قفقاز از این نظر که آنها از سنگ‌های بس حجیم‌تری استفاده می‌کرده‌اند، اشکالاتی نیز وجود داشته باشد. مورد دوم خجسته یا پره‌دار یا لبه‌دار است این واژه فارسی در بعضی نوشته‌ها، معادلی برای *flanged dagger with rim flaps* انتخاب شده است. منظور از آن دو بال فلزی است که از طرفین قبضه بیرون آمده و برای محکم نگه داشتن نشانده روی قبضه، مجدداً روی قبضه تا خورده‌اند. به نظر می‌رسد شاید برای آن، انتخاب قبضه‌های زهواردار یا زهوار لبه مناسب باشد. در توصیف ظروف، هر جایی که از یک واژه انگلیسی برای ظروف متفاوتی استفاده شده بود، مانند واژه *dish* که هم برای بشقاب و هم برای سینی به کار رفته است، ما با توجه به شکل ظرف مربوط، معادل رایج فارسی آن را به کار گرفتیم.

نکته قابل توجه دیگر عنوان کتاب است. ترجمه تحت‌اللفظی کتاب حاضر عصر آهن اولیه (قدیم) پشتکوه لرستان (*The Early Iron age in the Pusht-i Kuh. Luristan*) است و از نظر بازه زمانی دو زیردوره عصر آهن I و II را شامل می‌شود، اما به دلیل اینکه در ادبیات باستان‌شناسی تاکنون هیچ واژه‌ای با نام عصر آهن اولیه یا ثانویه وارد نشده، واژه اولیه حذف شد. همچنین امروزه منطقه پشتکوه با نام لرستان خوانده می‌شود. از این رو عنوان «عصر آهن پشتکوه، لرستان» را برای کتاب برگزیدیم. نویسنده نام گورستان «شورابه-بیراوند» را به اشتباه شورابه ذکر کرده که در ترجمه آن اسم دقیق آن لحاظ شده است.

کمال‌الدین نیکنامی و امیر ساعد موجشی

خردادماه ۱۳۹۱

www.ketab.ir

مقدمه

در نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی، اولین مفرغهای سبک لرستان به موزه‌های مهمی چون بریتانیا و آمریکا رسید. منشأ این مفرغها یعنی لرستان، حتی تا دهه ۱۹۲۰، که تعدادی از آنها به بازارهای عتیقه وارد شده بودند، همچنان ناشناخته باقی مانده بود. پس از این دهه و با کاوشهای گسترده شیاء پراکنده زیادی در اختیار پژوهشگران قرار گرفت. عدم اطلاع از هرگونه بافت باستان‌شناختی منطقه، درک اهمیت آثار و شناخت منشأ مردمانی که این اشیاء نفیس را تولید کرده بودند، گریز غیرممکن نبود، اما کار بسیار مشکلی بود.

تیم باستان‌شناسی بلژیک، در سال ۱۹۶۵ تا ۱۹۷۹ توسط مرحوم پروفسور علمی متوالی در لرستان شد. این هیئت از سال ۱۹۶۵ تا ۱۹۷۹ توسط مرحوم پروفسور لویی واندنبرگ رهبری شد. در تمامی این سالها وی مدیریت بررسی و کاوشهای منطقه پشتکوه ایلام را برعهده داشت. این امر که او اجازه داد تا ویژگی منحصر به فرد مفرغهای لرستان را به عصر آهن - دوره‌ای که به طور تقریبی بین ۱۲۵۰/۱۳۰۰ و ۶۰۰ قبل از میلاد قرار دارد - نسبت دهد. عصر آهن لرستان با فرهنگهای هندو-ایرانی، عصر مفرغ این منطقه، دارای گسستی آشکار است و با یک نوع پیشرفت فرهنگی مشخص به خود روبه‌رو بوده است و هم‌اکنون نیز با ابزارهای مفرغی معروف و متداول خود شناخته می‌شود. این مفرغها منحصر به فرهنگ لرستان بوده و اغلب شامل پیکرکهای مفرغی تزئینی، سلاح‌ها، جواهرات و ادواتی چون لگام اسب با انواع گونه‌بندها، دسته‌های سنگی چاقو تیزکن و حلقه‌های براق است.

از میان زیردوره‌های عصر آهن پشتکوه، عصر آهن متأخر یا عصر آهن III به خوبی فازبندی و شناسایی شده و در دو گزارش نهایی ارائه شده است (Haerinck & Overlaet, 1998 and 1999). هنوز شناخت کاملی از دوره آغازین عصر آهن یا دوره‌های I و II (۱۲۵۰/۱۳۰۰ تا ۷۵۰/۸۰۰ ق.م) حاصل نشده است. این رساله در واقع تلاشی است که برای

شناخت بهتر این زیر دوره - دوره‌ای که ۵۰۰ سال به طول انجامیده است - صورت می‌گیرد. به همین منظور، اطلاعات ۱۱ گورستان از عصر آهن I و II منطقه پشتکوه با مجموع ۱۲۱ گور (بسیاری از آنها دارای تدفین گروهی‌اند) و بایش از ۱۵۵۰ شیء گردآوری شد. این اطلاعات عموماً از اسناد کاوشهای باستان‌شناسی هیتهای بلژیکی در ایران به دست آمده‌اند. بعضی از طرحهای مربوط به ساختار گورها و اشیاء به دست آمده، قبلاً در گزارشهای اولیه به چاپ رسیده‌اند که در اینجا طرحهای مذکور با تمامی فهرستهای اصلی کاوش (کتاب اولیه، طرحهای میدانی و اسناد عکاسی) مقایسه شده و در صورت نیاز اصلاح شده‌اند. تغییر در برخی از طرحهای گزارشهای اولیه به همین علت است. البته باید این نکته را نیز یادآور شد که روش‌شناسی استفاده شده در کاوشهای آن زمان با معیارهای بالایی که امروزه در مستندنگاری رایج است، فایده‌ایسه نیست. به عنوان مثال، مستندنگاری برخی از ساختارهای جزئی گورها در گورستانها، غیر معمول انجام گرفته و حتی در برخی موارد نحوه قرارگیری آثار در گورها، یا به طرز کنشت نشده و یا مستندنگاری آنها بسیار ضعیف و نامناسب انجام شده است. در کاوشهای اخیر و افزایش تجربه میدانی، کاوشگران قادر به بهره‌گیری و استفاده از سازوکارهای مستندنگاری هستند. به رغم تمامی این مسائل، وقتی این بی‌نظمیها به طور صحیحی ارزیابی شوند، تمامی کاوشها می‌تواند منابع اطلاعاتی مهم و شاخصی محسوب گردد. در این نوشته در مراجعه به داده‌های سابق، هرگاه داده‌ها ناقص و یا در صحت آنها تردید وجود داشت، در بخش معرفی مجزا، گورستانها، به آنها اشاره شده است. در برخی موارد خصوصیات دقیق ساختار گورها و یا مواردی که کاملاً ناقص بوده و فقط به تعداد محدودی از طرحهای ساده از آنها بسنده شده است. این طرحها تنها اطلاعات موجود محسوب می‌گردند و برای درک بهتر محل دفین و امکانات داده‌ها، منبع مهمی به شمار می‌روند، تصمیم بر آن شد که آنها را دوباره به همان صورت چاپ و تکثیر نماییم. بدیهی است که همه طرحها و تصاویر استفاده شده از منابع قبلی در این کتاب، دارای کیفیت همسانی نیستند، باین وجود این کار برای تضمین صحت علمی واجب ضروری به نظر می‌رسید. شیوه ارجاع‌دهی به گورها و اشیاء مورد بحث در صفحات آخر کتاب ذکر شده است.

تحلیلهای صورت گرفته در این پژوهش بر اساس داده‌های هیئت باستان‌شناسی

بلژیکی، شناخت گاه‌نگاری متوالی انواع گونه‌های مختلف گورآوندها و ساختارهای گورها را فراهم کرده است. علاوه بر این، این تحلیلها تصویری کلی از مواد فرهنگی تدفینی عصر آهن I و II پشتکوه را فراهم کرده است.

غیر از هیئت باستان‌شناسی بلژیک در ایران، فقط تعداد محدودی از کاوشهای منطقه لرستان، اطلاعاتی از عصر آهن را فراهم می‌نمایند. برخی از این کاوشها در نیمه نخست و میلاد قرن بیستم میلادی انجام گرفته‌اند که اکنون باید در نتایج و تفاسیر آنها تجدیدنظر اساسی اعمال گردد. از آنجا که این داده‌ها برای درک فرهنگ پشتکوه و تفسیر داده‌های هیئت باستان‌شناسی بلژیک بسیار سرنوشت‌ساز بودند، بازنگری آنها نیز تا حد امکان در این نوشته فراهم شده است.

ادبیات باستان‌شناسی علمی منطقه لرستان گرچه بسیار وسیع و منحصر به فرد است، ولی بیشتر مباحث آن را اساساً اعتقاد بر تشکیل می‌دهد که در اختیار موزه‌ها و مجموعه‌داران یوده است. ارجاع‌دهی به نظرات دلال، اغلب بیش از حد معمول است. با این وجود، ما در اینجا به ناچار منشأ داده‌ها را بر اساس منشأ که توسط دلالان ذکر شده است، بیان کرده‌ایم. گرچه شاید نتوان به لحاظ علمی به این اشیاء وارد کرد، ولی از حیث منطقی خیلی قابل اعتماد نیستند. گرچه در بعضی موارد ما از این اشیاء جهت مقایسه با یافته‌های هیئت باستان‌شناسی بلژیکی استفاده کردیم، ولی آنها را نباید به عنوان هر کی جهت تعیین گاه‌نگاری اشیاء و توزیع جغرافیایی استفاده کرد.